

Oplevelser i Ribe under Krigen 1864

I Mindeaaaret 1914 lod Beboerne i Nordby
denne Tavle bekoste til Erindring om

Peder Vilhelm Ussing

~~af Nordby 28/5 1860~~

Som Menig ved 11. Regtmt blev han saaret i
traefningen ved Overso 6/2 og dode 24/2 1864

Han hviler paa Kirkegaarden i Slesvig

Af Sognepræst i Skjellerup
Dr. phil. J. Helms

Oplevelser i Ribe
under Krigen 1864

Efterretningen om, at vor Hær hin Aften, Fredag den 5. Februar, var brudt op fra Danevirkestillingen, blev i Ribe først almindelig bekendt den næste Dags Eftermiddag. Men det varede så heller ikke længe, før vi kom til at mærke til Virkningerne deraf. Hvor disse først kom til Syne, var ude på den da først nylig fuldendte Chaussé til Tønder. Til daglig Brug var denne hidtil kun bleven meget lidt befærdet af rejsende. Diligencen, som var bleven sat i Gang på den, havde oftest kun en enkelt Passager; tit var den også helt tom. Anderledes derimod om Søndagen efter hin sørgelige Begivenhed. Den Dag så vi snart en åben, snart en lukket, fuldt pakket Vogn ude på denne Vej komme ind imod Byen, og hvad der aldrig var sét før, Diligencen havde denne Dag Bivogne, og det hele tre lukkede Vogne, i Følge med sig. Så godt som alle disse rejsende var Flygtninge, mest Kvinder og Børn, hvilke danske Embedsmænd i den sydligere Del af Slesvig havde fundet det rådeligst ikke at opsætte i Tide at få bragt i Sikkerhed Nord på.

Når jeg både med Hensyn til disse Dage og til den efterfølgende Tid, lige til de sidste tyske Soldaters Bortmarsch, ser mig i Stand til at fortælle en Del om, hvad der i Nærheden af Ribe foregik på den nævnte Chaussé, da skyldes dette min daværende Boligs Beliggenhed. Som den længste Tid af mit mangeårige Ophold som Adjunkt ved Katedralskolen i Ribe boede jeg nemlig da i Gravsgade, i det lille Hus med Kvisten over, der på højre Side følger nærmest efter denne Gades Knæk, når man, kommende fra Sviegade, er bøjet om imod højre. Ligeoverfor, på den modsatte Side af Gaden, var der den Gang hverken Bygninger eller Trævækst, men blot et Rækværk foran en Have, der skrånede ned imod Åen, og heller ikke langs med denne var der da Beplantning. Vi havde derfor fra vore Vinduer fuldstændig fri Udsigt ikke blot over den umiddelbart bag ved Åen løbende gamle Haderslevvej,

men på en lang Strækning også ud over Tønderchausseen. Så interessant som denne Udsigt i flere Henseender var, måtte vi på den anden Side under de nu forestående Krigsforhold ofte komme til at erfare, at der også kunde være alvorlige Ulemper forbundne med at bo netop i denne Udkant af Byen.

Medens vi den nævnte Søndag kun havde fået Besøg af en enkelt Flygtning, skulde det blive anderledes den næste Dag. Det var da Fstelavnsmænd, en Dag, hvis triste Præg i 1864 nok Landet over endnu vil mindes af mange ældre fædrelandsksindede Mænd og Kvinder. Og ikke mindst i Ribe havde den et trist og alvorsfuldt Præg. Da var det ikke som om Søndagen mere enkeltvis, at Vogne kom med Flygtninge Syd fra. Nu så vi dem, især om Formiddagen, komme i hele Rækker. Og nu var det ikke mest Kvinder og Børn, nej i Dag var det mest Mænd, danske eller dog dansksindede Embeds- og Bestillingsmænd fra Syd- og Mellemslesvig, der vedblev at strømme til. Af Agitatorer, der dels var komne længere Syd fra, dels havde hjemme på de pågældende Steder selv, var især Søndagen bleven benyttet til at ophidse Befolkningen imod dem. Ofte med meget kort Varsel blev derfor den Dag med dens Aften og helt ud på Natten mange tvungne til at forlade deres Hjem og Familie. Og fra Vesteregnet tyede da de fleste af disse til Ribe. Især henne på Torvet, i og udenfor Grejsens Hotel og Beværtningerne der omkring, var der myldrende fuldt af dem. Hos mange af dem røbede allerede deres Påklædning, og hvad de havde fået om sig for nogenlunde at værges sig imod den rå Vinterkulde, mere end tilstrækkeligt om, hvor

skyndsomt de havde måttet bryde op fra Hjemmet eller fra de Steder, hvor Agitatorerne havde truffet dem. På så godt som alle var det tillige kendeligt, hvad de sjæleligt havde lidt, og hvor betagne de var ved Tankerne på, hvad der var sket, og hvad der nu måtte forestå. Nogle af dem, som jeg kendte, og andre, som jeg aldrig havde set før, fik jeg da - og selvfølgelig gjorde mange andre det samme - hjem med mig, for en lille Stund at gøre det lidt godt for dem. Hvad disse havde at fortælle os, gik jo i Hovedsagen ud på det samme; men Måden, hvorpå Tvangen var bleven anvendt imod dem, var dog i mange Tilfælde vidt for skellig. Sognepræst Pram Gad fra Klægsbøl, et Par Mil Syd for Tønder, var således, skønt han ellers havde levet i god Forståelse med sine Sognefolk, bleven pludselig fordreven midt om Natten. Han og hans Husjomfru, der fulgte med ham, havde kun et Par mindre Pakker med

sig. Hans Hustru, der ventede sin Nedkomst, var heldigvis kommen af Sted Dagen i Forvejen. Anderledes havde man forholdt sig over for Borgmester Goos i Tønning. Han havde været personlig afholdt og respekteret, og en lille Stund efter Armeens Tilbagegang havde han også i nogen Grad formået at gøre sin Myndighed gældende; men længe varede det jo ikke. Så kom en af Byens indflydelsesrigeste Mænd både til ham og til Toldinspektøren Kaptajn d'Origny og sagde dem, at de selv nu ikke længere vilde blive tålte i Byen; men for deres Hustruer, Børn og Hjem kunde han indestå dem, at der ikke skulde ske dem nogen Overlast. Tillige lod han dem vide, at når det blev mørkt, skulde hans egen Vogn komme og køre dem bort.

Også den så almindeligt afholdte og af hele Befolkningen højt respekterede Amtmand, Grev Brockenhuus-Schack i Tønder og hans Frue, måtte hin Mandag komme som Flygtninge til Ribe. Under deres dybt nedtrykte Sindsstemning var jeg om Eftermiddagen en Stund sammen med dem hos Stiftamtmand Nielsen.

Dog, der var også pligtro tyske Sønderjyder iblandt, de Embedsmænd, der den Dag kom flygtende til Ribe. Inderlig ondt måtte det gøre mig iblandt dem at træffe den gamle ærværdige og hvidhårede Pastor Hinrichs fra Koldenbiittel, nær uden for Frederiksstad, og med ham hans trofaste gamle Hustru. På en Studierejse i Sydslesvig nogle År i Forvejen var jeg kommen ind til dem i deres Præstegård og havde følt mig så tiltalt af disse jævne og kærlige gamle Mennesker, der i mange År havde siddet som Præstefolk på en af de små Halliger ude i Vesterhavet, og derfra skrev sig vel ikke mindst det gammeldags Enfoldspræg, som var over dem. Allerede den Gang havde jeg lært deres barnlig loyale Pligt troskab over for Danmarks Konge og Rige klart at kende, skønt vort danske Sprog var dem ganske fremmed, og ingen af dem nogen Sinde havde været i Kongeriget. Hvad der nu særligt havde opbragt Slesvig-holstenerne imod dem, var, at da Kong Christian få Dage forinden havde besøgt Danevirkestillingen, havde Præsten til Ære for ham ladet ringe med Kirkens Klokke hele Tiden, medens han var i Nærheden, også medens han var inde i Frederiksstad. Hvor var de to gamle dog nu bedrøvede og betagne, da jeg traf dem i Ribe! Medens de elanske Flygtninge nu dog her følte sig på hjemlig Grund og imellem Landsmænd, for hvem de kunde udtale sig, og af hvem de blev forståede, så var disse jo nu som oprykkede af den hjemlige Jord-

bund; de forstod ikke Talen, der lød omkring dem, og deres egen tyske Tale kunde under de daværende sørgelige Forhold være udsat for at blive påhørt med Mistænksomhed og Uvillie. Jeg vilde så gerne have haft disse kære stakkels gamle Mennesker lidt med hjem til os; men jeg forstod også nok, at så betagne, som de var af Bedrøvelse og Træthed, kunde de den Aften ikke følge med mig.

Det var imidlertid ikke blot sådanne Eftervirkninger af vor Hærs Tilbagetog fra Danevirke, vi hin Fastelavnsmandag kom til at mærke noget til i Ribe; nej også til lidt af selve Tilbagetoget blev vi den Dag på en uforglemmelig Måde Øjensvidner. Var det end kun en enkelt og ret lille Afdeling af vor Hær, vi da så komme til os Syd fra, så var det alligevel en Afdeling, der ved den Måde, hvorpå den iværksatte sit Tilbagetog med Rette er bleven nævnet med Berømmelse. - Det var hen på Eftermiddagen - Luften var råkold og Himlen dækket af tætte Sneskyer -, da vi fra vore Vinduer langt ude på Tøndervejen fik Øje på en lang mørk Række, der langsomt nærmede sig imod Byen. Det var vort Artilleris femte Fæstningskompagni, der havde holdt Stillingens højre Fløj besat. Kommandøren derfor var den alvorsfulde, af gløden- de Fædrelandskærlighed gennemtrængte Kaptajn H. P. V. Mønster, den samme, der tre År i Forvejen, under den stærke Følelse af vort Forsvarsvæsens forsømte Tilstand, havde givet det første Stød til Oprettelsen af vore Skytteforeninger. Da han nu hin Fredag Aften skulde bryde op fra Frederiksstad, kunde han ikke nøjes med at bjærge blot nogle mere bevægelige Stykker fra at blive Fjendens Krigsbytte. Nej ikke mindre end 14 Stykker Fæstningskanoner, hvoraf de 12 Stykker var af Jern og deriblandt. 4 Stykker 84 Pundinger, fik han ved sin beundringsværdige Energi og opildnende Magt over sit allerede forud yderst anstrengte Mandskab, skaffet Bepænding til og satte i Gang, således at han trods Isslag og alle de andre mødende store Vanskeligheder næste Morgen i Dagbrækningen med hele sit svære Train stod i god Behold i det fire Mil nordligere beliggende Bredsted og inden Aften var nået til den atter fire Mil derfra liggende Landsby Sønder Løgum, en Mils Vej Syd for Tønder.

Da nu dette lange mørke Tog hin Eftermiddag kom nærmere ind imod Ribe, så vi dets Bagtrop dannet ikke blot af Artillerister, men også af mange Soldater i lyseblå Uniformer. Det var Gensdarmene, der nu også var bleven nødte til at trække sig tilbage fra de syd- og

mellemslesvigske Egne. Men allerbagest ved et lille Mellemrum skilt fra de andre og helt dækket af en sort Regnkappe med dens op over Hovedet opslåede Hætte, red stille og ene Kaptajn Mønster. Der var noget gribende alvorsfuldt udbredt over denne tilhyllede Skikkelse, således som den oppe over den høje Vejdæmning, lig en sort Silhouet, blev set af os imod den fjerne Horisonts grå Skylag. Og hvad har der ikke rørt og bevæget sig i denne ædle Fædrelandsvens Indre, medens han således stille og ene red bagefter sin Afdeling! Det var også kun godt to År, han overlevede den Smerte, som denne Krigs ulykkelige Begivenheder havde fyldt hans Sind med.

Dette var den eneste Gang under hele Krigen, vi havde dansk Indkvartering. Men hvor nød ikke disse Artillerister, at de nu efter alle deres Strabadser var komne til en dansk By, hvor der under deres korte Ophold i alle Henseender blev sørget godt for dem. I nogle af de unge iblandt dem kom også, efter få Timers Forløb, Humøret således op, at de selv på denne Fastelavnsmandag ikke kunde andet, end at de måtte have sig en munter Svingom med Byens Tjenestepiger. Men næste Dag måtte de af Sted igen med alt deres svære Skyts, og under Fygevejrs og igennem Snedriver måtte de endnu døje noget, inden de om Torsdagen nåede ind til Fredericia dermed.

En mørk og trist Tid gik vi nu i Møde. Foruden af de store Spørgsmål om vort Folks og Fædrelands Bevarelse eller Undergang måtte vi nu tillige være stærkt optagne af, hvorledes vi kunde indrette os, når vi, hvad vi jo nu hver Dag kunde være udsatte for, skulde modtage en større fjendtlig Indkvartering. Vilde Rygter om Fjendens store Nærhed og om, hvorledes han havde huseret her og der ikke langt borte, graserede nu uafledigt, men krydsedes så dog også imellem af andre, der gik i den stik modsatte Betning, således, at nu var det ganske vist, at alle Tyskerne var igen ude af Jylland, — at der nu var kommen danske Soldater til Gram, - at der næste Dag skulde komme to danske Dragonregimenter til Ribe o.s.v. - Post fik vi nu kun meget uregelmæssigt. Fra København kom den til os over Århus og Varde.

Når undtages en prøjsisk Intendant, som en Dag var kommen kørende i en lukket Vogn med en Soldat på Bukken, for at tale med Stiftamtmanden, så vi intet fjendtligt Militær i Ribe før Søndagen den 13. Marts. Da kom der hertil en lille Afdeling prøjsiske Infanterister

for at tømme Byens offentlige Kasser. Disse var da imidlertid allesammen tomme; kun sagde man, at der dog i en af dem var blevet fundet en Fireskilling. De opslog da tillige strenge Forbud imod al Udførsel fra Jylland af Kvæg, Korn og Heste. Fremdeles havde de Ordre med til Stiftamtmand Nielsen og Borgmester Meinert om straks at begive sig til Kolding, hvor jydsk Amtmænd og Borgmestre skulde samles. Disse Prøjsere, af hvilke jeg kun på Afstand så et Par, drog samme Dag af Sted igen. De havde nok været temmelig brøsig, og det havde nok en lille Stund - vistnok i Anledning af en nedreven Proklamation - set ud til alvorlige Ubehageligheder, hvilke dog blev undgåede.

Efter den Dag kom der - med Undtagelse dog måske af et Par Patrouiller til Posthuset - under hele Krigen ikke oftere prøjsisk Militær til Ribe. Des mere fik vi derimod at gøre med Østrigerne. Dog var det først en tre Ugers Tid senere, at vi fik det første Besøg af dem.

Da jeg om Formiddagen den 6. April kom hjem fra Skolen, havde jeg allerede hørt, at der nylig var kommen en Afdeling østrigsk Infanteri og ungarske Husarer til Byen. Men højst overrasket blev jeg alligevel, da jeg snart efter oppe fra mit Kvistværelses Vinduer så en Del af Soldaterne med Økser i Hænderne ile fra Sønderport noget ud ad Tøndervejen og der give sig til på en Strækning med stor Iver at omhugge alle Telegrafpælene og sprænge Trådene. Ja havde det været Telegrafledningen Nord på, vilde jeg jo ikke have så ondt ved at forstå det, - men, Syd på, hvor Fjenden selv nu var enerådende! Senere på Dagen fik vi dog til vor ikke ringe Morskab - dermed faldt det ellers småt nok i de Tider - at vide, hvad Meningen havde været. Gennem Telegraf Nord på havde vort Militær jævnlig fået Efterretninger om de tyske Troppers Bevægelser m. m. For at afbryde denne Forbindelse var det derfor, at denne Ekspedition var bleven afsendt. Men så uheldige havde de kommanderende været, at de ikke havde været klare på, hvad der var Nord, og hvad der var Syd. Da de kommende fra Haderslev snart havde fået Øje på Ledningen til Tønder, havde de ikke tvivlet om, at det jo var denne, de var sendte for at afbryde. Og stort heldigere havde heller ikke den Officer været, der på samme Tid havde indfundet sig på selve Telegrafstationen for at få Apparaterne der udleverede. Telegrafist Fauerschou havde da også afgivet Apparater til dem; men han havde sikret sig endnu at have et fuldstændigt Apparat i Behold. Aldrig så snart var derfor Fjenden, nogle Timer efter, igen ude af Byen, før han ved Hjælp

af dette og ad den ikke bemærkede og derfor heller ikke beskadigede Ledning Nord på kunde give omstændelig Meddelelse om dette fjendtlige Besøg og om, hvad der var opnået dermed. Ikke så kort Tid derefter kunde denne Forbindelse Nord på endnu benyttes.

De østrigske Officerer skulle forøvrigt den Dag også have haft en Samtale med en den Gang meget omtalt, vistnok Syd fra stammende Kornhandler Erichsen, der boede eller opholdt sig i Ribe, og om hvem der, vel næppe helt uden Grund, påstodes, at han udførte Spiontjeneste for Tyskerne. Få Dage efter blev han arresteret af Politiet i Ribe og ført Nord på, der blev sagt, til Silkeborg.

Kort før den nys omtalte Regivenhed havde der på Posthuset været en tysk Patrouille for at borttage alle Militærbreve-. Også på Landvejen standsedes nu Postvogne, og Soldaterbreve udtoges. Dog også Breve imellem civile anholdtes og åbnedes nu ofte af Fjenden. Snart forsvandt de i så Fald helt, snart sendtes de videre efter Adressen. 1 Begyndelsen af April så jeg således et Privatbrev fra Rødding til en Veninde af os, hvilket havde været åbnet, men var blevet lukket igen med et prøjsisk Militærsegl.

Den oprigtige Fornøjelse, vi i Ribe havde haft af den grundige Måde, hvorpå Østrigerne var bleven narrede ved deres uheldige Telegrafekspedition, skulde dog ikke længe forblive ublandet. Om det var rigtigt, hvad der blev sagt, at det var ved dens Omtale i danske Blade, at Sagens rette Sammenhæng var kommen til Tyskernes Kundskab, véd jeg ikke; også ad anden Vej kunde de jo let få Nys om, at der endnu uhindret telegraferedes fra Ribe. Som Følge deraf fik vi da nu den 27. April et mindre behageligt Besøg af 280 bøhmiske Jægere og 50 Windisehgrätz-Dragerer. Disse arresterede da straks ved deres Ankomst Telegrafist Fauerschou, den konstituerede Stiftamtmand Herredsfoged Borch og den konstituerede Borgmester Fuldmægtig Therkildsen, samt tillige Prokurator Bøggild. Stiftamtmand Nielsen og Borgmester Meinert havde nemlig da sammen med flere andre jydsk Amtmænd og Borgmestre i længere Tid været i Fangenskab i Rendsborg. Efter hvad der sagdes, var det særligt i Anledning af Kornhandler Erichsens Arrestation, at de tre sidste af de ovennævnte nu skulde straffes. Der gik om Aftenen Rygter om, at særlig Telegrafist F. blev meget brutalt behandlet på Grejsens Hotel, hvor han - og vist også de andre - holdtes nternerede. Da det videre forlød, at de næste Morgen skulde fø-

res til Kolding, og jeg gerne ved Selvsyn vilde vide, hvorledes disse Mænd, til hvilke alle jeg stod i venskabeligt Forhold, blev behandlede ved deres Afrejse, gik jeg tidligt den Morgenstund hen på »Lindegården«, d. e. Pladsen Syd for Domkirken, for fra Hjørnet deraf, tværs over Torvet, at se, hvad der vilde ske. Henne foran Hotellets Indgang så jeg da et Par forspændte Vogne holde og mange Soldater at færdes der omkring. Lidt efter kom en af dem, en »Oberjäger«, hen imod mig og gik videre ind på Lindegården, hvor han havde fået Øje på et Par store lukkede Omnibusser, der - som det mentes, ret belejligt for Byens Vægttere - havde deres Plads der om Natten. Efter at hin Underofficer havde set nøjere på dem og formodentlig fundet, at de egnede sig godt til Fangetransport, kom han hen og spurgte mig, hvis disse Vogne var.

For at forstå det Svar, jeg gav ham, og hvad Virkning det havde, vil en lille historisk Oplysning være fornøden, hvilken jeg derfor vil indskyde her.

Da jeg på min første Rejse i Tyskland i Sommeren 1853 var i Mainz, der den Gang var en tysk Forbundsfæstning med østrigsk Besætning, gik jeg en Morgenstund ud for at se de betydelige Levninger af en romersk Vandlejning, der endnu findes en Fjerdingvej uden for Staden. Langt ude på Fæstningens Terrain kom jeg i Tvivl om, hvorvidt det var tilladt at gå ad en Vej, som førte hen i Retning af Ruinerne, og spurgte

derfor en nær derved posteret Skildvagt derom. Hertil svarede han imidlertid blot to Ord, som i Skrift snarest synes at kunne gengives således: »nix deuts«. Jeg begreb jo straks, at han derved vilde lade mig vide, at han ikke forstod Tysk, og på Hotellet, hvor jeg efter min Tilbagekomst omtalte det, sagde man mig yderligere, at dette Svar blev de ikke-tyske østrigske Soldater oplærte til altid at give, når de blev tiltalte på tysk og ikke forstod dette Sprog.

Og da jeg nu altså hin Morgen i Ribe uventet kom til at stå over for hin østrigske Underofficers nævnte Spørgsmål til mig, og jeg kun havde ringe Lyst til at være mit Folks Fjende behjælpelig, kom pludselig hint Svar fra Skildvagten uden for Mainz op i mig, og så svarede jeg da med de samme, to Ord »nix deuts«, således som de stod mig i Øret. Men næppe havde jeg udtalt dem, før Oberjägeren, der formodentlig i dem har fundet en Hån udtrykt imod østrigsk Militærvæsen, med lynende Blik og med Lynets Fart havde Riffelen, der i Remmen havde hængt ham over Skulderen, rettet imod mit Bryst med de Ord: »Ich

schiesz' dich gleich, wenn nicht versteh'n«. Derved fik han mig hurtigt til at »forstå«, at det var nok rådeligst straks at svare på hans Spørgsmål, så godt jeg kunde, og derefter ikke at opsætte at komme hjem igen til Kone og Børn i Gravgade.

Med de nævnte fire Mænd som Fanger drog da Østrigerne bort fra os ad Kolding til den 28. April. Men det varede ikke længere end til Søndagen den 1. Maj, før vi havde de samme Afdelinger igen, nu kommende Syd fra, fra Møgeltønder, hvorfra de førte en dansk Redaktør med sig som Fange. I Ribe stævnedes de straks for sig vor nye Borgmester Nr. 3 - både Nr. 1 og Nr. 2 var jo nu Fanger i Rendsborg - og tillige Borgerrepræsentanterne, med Forlangende om, at de inden en vis kort Tid skulde tilvejebringe fra Byen en Krigskontribution på 50,000 prøjsiske Daler. Da disse erklærede dette for umuligt, blev de først stygt og groft tiltalte og dernæst også de den næste Dag tillige med endnu nogle andre ansete Borgere - i alt ti Mænd - førte bort ad Rendsborg til som Fanger og som Gidsler for Summens Udbetaling. Iblandt de da bortførte Borgerrepræsentanter var også min Ven og Kollega ved Skolen Overlærer J. Kinch. Han havde en Tid været Enkemand, men hans Bryllup med hans anden Hustru var berammet til Ugen derefter. Dermed kom det jo nu til at se trist ud. Imod Forventning nåede det sig dog, da alle disse Fanger, snart efter at de var komne til Rendsborg, atter blev frigivne. På Rejsen dertil var de imidlertid blevne alt andet end godt behandlede. Dog havde de ved deres Hjemkomst fra denne Nedrejse også et og andet oplivende Træk at fortælle. Således dette. I Kolding blev de på en meget brøsig Måde tiltalte af den kommanderende østrigske Officer, der sagde dem, at hvis de ikke nu, da det endnu var Tid, erklærede sig villige til at skaffe de 50,000 Daler til Veje, vilde de alle blive førte til Spandau og der satte til Jordarbejde ved Fæstningsværkerne. Hertil svarede så Tømrermester Chr. Lund, Ejeren af Porsborg, om han i så Fald ikke måtte blive ansat som Potmester, »for det Slags Arbejde forstod han sig godt på.« Dette Svar fremkaldte nu hos de andre en så kraftig Lattersalve, at Officeren tavs og ærgerlig vendte dem Ryggen og gik ud af Værelset.

Et lille, for Soldaterlivet i fjendtligt Land karakteristisk Træk blev vi fra vore Vinduer af Vidner til sent om Aftenen, inden denne Hærafdeling forlod Byen. Det tog sig i Mørket helt malerisk ud, et Stykke Vej borte ude på Marken, at se en lille Flok Soldater grupperede om en

livligt blussende Ild. Et Par af dem var kendeligt stærkt beskæftigede; men det kunde på Grund af Afstanden ikke blive os klart, hvad det var, de havde for. Da jeg næste Dag kom derud, så jeg, at det var et Lam, de havde slagtet og stegt. De Rester deraf, som de ikke havde haft Brug for, lå endnu på Stedet.

Efter at denne Afdeling havde forladt os, så vi i Ribe godt en Ugestid ikke til Østrigerne. Situationen begyndte også nu at se lysere ud. Vistnok den 3. Maj vendte Borch og Bøggild tilbage fra Rendsborg; den 6. kom de sidst bortførte ti Mænd, og disse havde tillige Besked med, at det nu også var meddelt Stiftamtmand Nielsen og Borgmester Meinert, at de skulde frigives; de måtte ventes hjem til Ribe den næste Dag. Da vi nu tillige havde hørt Rygter om, at der var sluttet Overenskomst om Våbenhvile, hvormed vi tænkte os Krigen endt, udbredte der sig en lettet og glad Stemning hos alle. For at hædre vor kære Stiftamtmand og Borgmester, som for deres Pligttroskabs Skyld så længe havde været holdte i Fangenskab, blev der da bygget en Æreport, og hele Byen var flagsmykket. Men så hen imod Aften kom den triste Efterretning, at de alligevel ikke var bleven frigivne. Kommandanten i Rendsborg havde ladet dem vide, at den Meddelelse, de havde fået derom, beroede på en Misforståelse. Så begyndte det igen at se mørkere ud. Vi kunde hverken få at vide, om det blev til Alvor med Våbenhvilen, eller når den, hvis der blev noget af, skulde begynde. Så kom dertil Efterretningerne om de store Plyndringer af Heste ude på Landet, som jo stadig foretoges med den for Ejerne kun lidet tiltalende »trøstende« Forsikring: »Der König von Dänemark bezahlt«. Alligevel kunde et og andet, som fortaltes os fra disse Hesteplyndringer, være morsomt nok. Vi hørte således om én Mand, der fik skjult sine Køreheste i sin smukt møblerede Sal, - om en anden, at han fik sine gemt oppe på Loftet, og om nogle, at de havde vidst at forskaffe sig Ordre til Ægtkørsel for Tyskerne og derved undgik at miste deres gode Heste.

Ved det, Fjenden hidtil havde foretaget sig i Ribe, var det i Reglen kun enkelte Mænd i en mere fremskudt Stilling, det på en mere personlig Måde var kommet til at gå ud over. Anderledes skulde det derimod blive Torsdagen den 12. Maj, netop den Dag, da Våbenhvilen tog sin Regyndelse om Middagen Kl. 12, hvilket de østrigske Refalingsmænd sikkert vidste fuld Resked om, medens vi Danske i Ribe først to Dage

Dage senere fik det rigtigt at vide.

Dagen før, altså Onsdagen den 11., var jeg om Eftermiddagen i et dejligt, helt sommerligt Vejr kommen hjem fra Skolen. Ikke længe efter fik jeg oppe fra min Kvist ude på Tøndervejen Øje på en lang Skare af Rytteri og Vogne med Soldater, der i stærk Fart nærmede sig til Ryen. Jo nærmere de kom, desto bestemtere fik jeg Indtryk af, at de havde ondt i Sinde. Og derom fik vi snart Vished. Det var lutter Ungarere, 300 Mand Fodfolk og 50 Husarer. Næppe var de komne til Ryen, før de straks begyndte at drage en Cordon eller Afspærringslinie helt uden om denne. Det forbødes alle og enhver at komme ud af Ryen. Vognpark havde de på den lave Eng på den anden Side af Haderslevvejen, lige over for vort Hus. Dette var for os et kun lidet tiltalende Genboscab, eftersom der nær ved dette Sted endnu var bevaret en Vej med en Bro over Åen ind til Gravsgade, - et midlertidigt, men endnu ikke bortskaffet Anlæg, der var blevet foranlediget ved den nylig foretagne Ombygning af den ud til Chausseen førende Sønderbro. Følgen heraf var nemlig, at vi i denne Ende af Gravsgade havde fuldt op af »Spidsbener«. Således (»Spitzbeiner«) kaldtes nemlig de ungarske Fodfolksregimenter almindeligt også af de andre østrigske Soldater, fordi deres Benklæder gik stramt ind forneden og her dækkedes af Snørestøvlernes Skafter. - Da vi nu den første Eftermiddag i et af vore Værelser havde forsømt at lukke et af de lavt siddende Vinduer ud imod Gaden, fik vi pludselig en Ungarers brede Fjæs at se strakt langt frem i Stuen, idet han bøjede sig derind med hele Overkroppen og spejdede om sig til begge Sider, om der var noget for ham at hente. Døren stod imidlertid åben til Værelset ved Siden af, og da han fik Øje på mig der, trak han sig hurtigt tilbage. Men vi lærte nu at holde vore Vinduer lukkede, når der var Spidsbener i Farvandet.

Imidlertid havde de kommanderende stævnet Borgerrepræsentanterne for sig og på en skrap Måde tiltalt dem for, at de sidste ugentlige Leveringer ikke var præsterede. At denne Påstand ikke var rigtig, kunde straks godtgøres ved Kvitteringer, som fremlagdes. Disse vilde Chefen imidlertid ikke erkende for gyldige; han forlangte, at der skulde sendes Stafet til Kolding med nærmere Forespørgsel derom. Dernæst stilledes der Fordring om en ny Ydelse af Naturalpræstationer til en Værdi af 3 til 4000 Rdl., som næste Morgen skulde være til Rede på Torvet. Dette Forlangende måtte man gå ind på. Men så kom endelig

igen det tidligere Krav på de 50,000 pr. Daler, som Byen skulde udrede kontant. Fordringen stilledes nu på en bestemt og skarp Måde, og til dem, der på en lige så bestemt Måde erklærede det for umuligt at skaffe dette Beløb til Veje, blev der brugt sådanne Udtryk som, at de fortjente at knæbles og de allesammen at bagbindes, samt at hvis Summen ikke blev udredet, skulde Byen plyndres. Det hjalp ikke, at der nu blev henvist til, at den eneste Udvej for Fjenden til hurtigt at sikre sig en. sådan stor Værdi, var at holde sig til Købmændenes Varelagere. Dette blev erklæret for en Udflugt og en Anvisning, som man ingen Brug havde for. Der var, blev der sagt dem, for Byens Styrelse og Råd kun disse to Ting at vælge imellem: enten Pengene kontant eller Byens Udplyndring! Foreløbig blev Resultatet dette, at alle Borgerrepræsentanterne måtte forblive under Bevogtning på Rådstuen Natten over, og selvfølgelig udbredte der sig en meget uhyggelig Stemning over Byen.

Næste Formiddag under den anden Skoletime fik Rektor Bendtsen en Billet, som den indespærrede Overlærer Kinch havde set Lejlighed til at sende ham, hvori K. henstillede til ham at lade Lærere og Disciple gå hjem, eftersom Truselen om almindelig Plyndring endnu fastholdtes og nylig var bleven gentaget på det eftertrykkeligste. Skolen hævedes da straks. Den almindelige Følelse af Situationens Alvor hindrede dog ikke, at vi fik at se et Par lette Fugle iblandt de yngre Disciple komme glædestrålende styrtende ned ad Trinene foran Skolens Indgang med Bøgerne under Armen, og hørte dem, idet de svingede med Huen, der endnu ikke var kommen på Hovedet, af fuld Hals råbe: »Hurra! vi har fri! der skal plyndres!«

Til en almindelig Plyndring, som der var truet med, kom det dog ikke. Tværtimod fulgte de kommanderende, da de nok vilde sikre sig større Værdier, den Anvisning, Borgerrepræsentanterne havde givet dem. Snart efter at Kinchs Billet var afgang, udsendtes der Mandskab dels for at tømme Byens Kasser, hvor der dog ikke forefandtes ret meget, og dels for at beslaglægge Varelagrene. Især fra Gjørtzes Bomuldstøjsfabrik blev en stor Mængde Varer kørt hen til den store Sal i Klubbens Hotel, og hos de større Købmænd i Nørreportsgade blev Beholdningerne eftersøgte og forseglede. I alt Fald nogle Steder gik man meget hensynsløst og brutalt til Værks. Hos Sparekassekasserer Rosenstand gennemsøgte man - således fortaltes det i alt Fald - alle Skabe og Gemmer, også inde i Sovekammeret, hvor Husmoderen lå

syg. Da en Købmand tillod sig at spørge, om der ikke var Våbenhvile, blev han truet med at smides ud af sit eget Hus, og da de undersøgende hos en anden Købmand fandt flere Hylde tomme, sagde en Officer, at i Grunden burde ikke så meget som en Mus komme levende ud af dette Hus, og han føjede til: »sådan vilde vi bære os ad i Italien«. Da Overlærer Salto's boede ovenpå i samme Hus, blev der også undersøgt omstændeligt hos dem. Alle Gemmer måtte de lukke op, og både i og under deres Senge blev der set efter.

Dog i Udkanterne af Byen, og vel nok mest netop i det Strøg, hvor vi boede, blev der virkelig plyndret, om end ikke just på Trediveårskrigens Tidens Vis. Det var jo alle, både Soldaterne og Byens Beboere tilstrækkeligt bekendt, hvor alvorligt der var bleven truet med Plyndring, og af Officerernes hele brutale Optræden og af de ublu Fordringer, de fremkom med også overfor deres Kvarterværter, havde de menige forstået, at der ingen videre Fare for dem selv vilde være forbunden med at benytte sig af den Frygt, der ved hine Trusler var bleven indjaget Beboerne. Mange af de Soldater, som ikke var optagne af Tjenesten, gav sig derfor ret ugenert til at plyndre for egen Regning, især sådanne Ting som Ure, Fødevarer og Linned.

Da jeg, efter at Skolen var givet fri, alt hvad jeg kunde, skyndte mig til mit Hjem, kunde jeg ikke andet end få et meget uhyggeligt Indtryk af Situationen. Henne i Gravsgade, omtrent ud for Sviegade, kom en vildt udseende ungarsk Husar i skarpt Trav. ridende mig i Møde. Den dragne Sabel holdt han med udstrakt Arm fremad, og på Enden af dens Klinge sad der et Stykke Flæsk, vel af Størrelse som en Mands Håndflade. Derefter, idet jeg bøjede om Knækket ved mit Hushjørne, så jeg længere nede i Gaden flere »Spidsbener « gå ind og ud af de derboende Småfolks Husdøre på en Måde, som ikke tydede på noget godt. Og så snart jeg kom ind i mit eget Hus, blev der sagt mig, at der var kommet en Husar ind i vor lille Gård, og at han nu var inde i Baghuset. Da jeg skyndte mig derover, fortrak han straks, uden at sige noget, men gik så ind i min Nabos - Fragtmandens - Gård, hvorfra han tilvendte sig en Ting, jeg husker nu ikke mere hvilken. Ikke ret længe efter, da Fragtmanden var ude at køre Varer sammen for Tyskerne, kom tre »Spidsbener« ind til hans Kone og tvang hende til at dele en hel Mellemside Flæsk imellem dem, til hver så stort et Stykke, som kunde gå ned i hans Tornister.

Så snart jeg var kommen hjem, havde vi låset Gadedøren, rullet alle Gardiner ned og søgt, så godt vi kunde, at få gemt de Værdisager, vi ikke straks ved Krigens Udbrud havde sendt til København. Vi hørte endnu Soldater færdes på Gaden; men i de første Par Timer gjordes der dog endnu intet Forsøg på at komme ind hos os. Af en Nabo fik jeg at vide, at man nu var i Færd med at køre Købmandsvarer sammen, og da vi dertil heller ikke mere hørte, at der kom. Soldater forbi vort Hus, mente vi, at nu vilde vor Fred ikke blive forstyrret. Da det var Middag, satte vi os derfor til Bords. Men næppe havde vi sat os, før der blev banket stærkt på Gadedøren. Da jeg tøvede med at lukke op, blev der banket endnu hårdere og med en Geværkolbe. Jeg lukkede nu op, og for mig stod tre »Spidsbener«, hvoraf den ene, en Underkorporal, kunde tale Tysk. Han forlangte Middagsmad til sig og de to andre. Jeg forlangte da at se deres Bemyndigelse (»Schein«) til denne Fordring, hvortil han svarede med stor Sikkerhed, at »i Dag« havde de Ret til uden »Schein« at kræve alt, hvad de behøvede. Vi måtte så stå op fra Bordet og sætte vor Mad ind til dem, i et Sideværelse. Forøvrigt opførte de sig fra nu af helt høfligt, og da min Kone vilde tage et Par Håndklæder bort, som hang i Værelset, sagde Ordføreren, at det behøvede hun ikke, de skulde ingen Ting tage med sig. De takkede også for Mad, inden de gik.

Om Aftenen blev vi stedte i en endnu værre Angst. I Mørkningen kom en Underofficer og tre Menige og dundrede på Døren. Jeg lukkede ikke denne op, men derimod et Vindue ved Siden af, hvorigennem jeg spurgte, hvad de vilde. De svarede, at de skulde ind, da det var blevet bestemt, at de skulde have Vagtstue her. På Grund af den før omtalte Overkørsel her nærved ned til deres Vogne, var jeg ikke helt uden Frygt for, at dette kunde være rigtigt; men jeg svarede dog med Bestemthed, at jeg lukkede ikke op uden for en Officer eller en skriftlig Ordre. De gik da omsider bort, men bandende og skældende og med Trusel om, at de skulde komme tilbage med Løjtnanten, og han skulde nok lære mig at lukke op. Det var et Par angstfulde og trange Timer, der nu fulgte på for os. Min Hustru, der hver Dag kunde vente sin Nedkomst, var meget betaget og anspændt. Time efter Time ud på Natten blev vi siddende i Mørke og lyttede efter Trinene på Gaden og efter, om der igen skulde blive banket på Gadedøren. Aldrig havde Bønnen i det gamle Vægtervers: »Gud lad dem blive borte, som os bedrøve vil«!

tonet med så dyb og inderlig Klang i vore Hjerter og fra vore Hjerter. Og vor Bøn blev hørt; de blev også borte.

Endnu den næste Dag, Fredag den 13. Maj, havde vi ingen Vished om, hvor vidt Våbenhvilen var begyndt, men vi måtte dog formode det, da Seglene nu blev tagne bort fra Købmændenes Lagere. Af Stiftamtmand Nielsen, der tillige med Borgmester Meinert nu var kommen tilbage, hørte jeg også den Dag den oplivende Efterretning om Kampen ved Helgoland. - Med Rapserier fra de meniges og med ublu Fordringer og Brutalitet fra Officerernes Side blev det imidlertid endnu ikke synderlig bedre, hverken den Dag eller den næste - Pinselørdag -, på hvilken vi dog omsider fik Vished om Våbenhvilen. I Anledning af Overlærer Kinchs Bryllup på sidstnævnte Dag havde vor fælles Kollega Adjunkt Jacobi hejset sit Danebrogflag. Men straks efter kom en Officer til ham med grov Tiltale og med Trusel om 40 Mands Indkvartering, hvis han ikke øjeblikkelig tog det ned. Mindre Held havde derimod en Officer, der samme Dag kom til Postmesteren og forlangte, at han skulde rekvirere 55 Vogne til deres Afmarch næste Dag. Postmesteren lod ham da vide, at det ikke var hans (Postmesterens) Sag, og at ifølge Våbenhvilens Betingelser skulde de fremmede Tropper nu selv betale for alle Ydelser. Som Følge deraf måtte Infanteriet da marchere bort på deres egne Ben. Det var Pinsedags Morgen Kl. 5, at vi til vor store Glæde hørte Lyden af Trommerne, efter hvis Takt disse vore Plageånder marcherede bort fra Byen.

Under den nu tilbagestående Del af Krigen blev Ribes Stilling over for Okkupationstropperne væsentlig forskellig fra den i den foregående Tid. Vi fik fra nu af en temmelig stadig og imellem ret trykkende Indkvartering. Men der var også fra nu af i det hele langt større Ro over Forholdene. Vi blev nu fri for de pludselige Overrumplinger og i det hele for den hensynsløse Brutalitet, som hidtil så ofte var bleven udvist. Der var jo nu tillige i de første fem til seks Ugers Tid Våbenhvile, og Vilkaerne for denne føt't4e Våbenhvile var ret hensynsfulde over for Befolkningen. Men det var dog også kendeligt, at det østrigske Militær, vi nu fik mest med at gøre, og ikke mindst den Bataillon steiermarkske Jægere, der drog ind samme Dag, som Ungarerne havde forladt os, både var ganske anderledes vel disciplineret end de sidstnævnte, og

at såvel Officerer som menige selv gerne vilde optræde på en human og venlig Måde. Ikke en enkelt Gang, men ofte hørte vi dem sige: »Det er jo slet ikke de Danske, men Prøjserne, der har fået os med, der er vore Fjender«. Det var dertil belevne og adrætte Folk, der tog sig godt ud i den klædelige grå Uniform med den smukke Fjerbuskhat. Da det nu tillige almindeligt mentes, at Krigen var til Ende, og at der derfor nu var mindre Grund til at se på dem som vort Lands Fjender, var det ikke så helt underligt, at der snart kunde høres Tale om, at der også var andre Hjerter end Tjenestepigers, for hvis Ro nogle af dem kunde være farlige nok. Når det var smukt Vejr, sås der i Regelen et ikke så lille Antal yngre Officerer siddende på Bænke og Stole foran Indgangen til Grejsens Hotel, og det sagdes, at der var unge Damer, som da ikke havde så meget imod, at deres Vej netop faldt hen over Torvet.

Og dog var der en Dag snart efter disse Jægeres Ankomst til Byen, da der trak en Uvejrssky op over det gode Forhold imellem dem og Beboerne. Anledningen dertil var ret pudsig. Den skrev sig fra to omtrent samtidige, og i deres første Grund også sammenhørende, påfaldende Misforståelser, en fra tysk og en fra dansk Side. Sammenhængen dermed var denne. Fredagen efter Pinse havde en Søn af Skomagerlavets Oldermann Bryllup, og i den Anledning var hos sidstnævnte Lavsfanen udhængt, og et andet Sted i Byen - måske i Bryllupshuset - var også et Danebrogsflag stukket ud. I Anledning af dette sidste indfandt der sig snart efter en Officer på Byfogedkontoret og anmodede efter Ordre fra Chefen på en høflig Måde om, at man derfra vilde foranledige det nedtaget. Vedkommende, til hvem dette blev sagt, må ikke have haft let ved at forstå Tysk, og noget har vel også den hidtil fra Fjendens Side så uvante høflige Form for Henvendelsen virket til, at Anmodningen blev misforstået således, som om der var sagt, at Chefen ikke vilde have noget imod, at Beboerne udhængte Danebrogsflag. Følgen blev altså denne, at Østrigerne snart efter så, i Steden for som forventet det ene Flag trukket ind, en hel Mængde Danebrogsflag stukne ud. Allerede dette var jo slemt nok. Men endnu langt værre kom denne formentlige danske Demonstration til at tage sig ud for Østrigerne derved, at der sammen dermed var udhængt den nævnte Lavsfane med dens store sorte Støvle og derunder den flakte Ørn. Denne sidste havde jo Lighed med Ørnen i det østrigske Rigsvåben, og ved Støvlen ovenover måtte der - tænkte man - altså med Spot være sigtet til den mislykkede

Udskrivning af Støvleleverancer, hvilke det en Tid i Forvejen så vel fra Østrigernes som Prøjsernes Side var pålagt de jydsk Købstæder at udrede.

Chefen og hans Adjutant var indkvarterede hos Stiftamtmanden. Næste Dag fortalte denne mig om den store Uro og Bevægelse, det nu omtalte havde vakt der i Hovedkvarteret. Officerer kom og gik; de talte med Chefen og indbyrdes under alle Kendetegn på en meget ophidset Sindsstemning. Grunden dertil anede Stiftamtmanden ikke, og den blev ham ingeniende mere klar derved, at Chefen, der hidtil havde været i høj Grad høflig og forekommende, nu kom og tiltalte ham i en vred og heftig Tone, idet han lod ham vide, at der var telegraferet til Varde om, at der ufortøvet skulde afmarchere 620 Mand, hvilke Ribe skulde have som en ekstra Strafindkvartering i Anledning af de iværksatte Demonstrationer. Heller ikke, hvad Chefen fortalte ham om disse Demonstrationers Art, - hverken det, at Ripenserne på en så udæskende Måde skulde have trodset hans Forbud, eller endnu mindre det om Støvlen og det østrigske Våben - var Stiftamtmanden i Stand til at fatte, før han ude i Byen fik indhentet de fornødne nærmere Oplysninger. Det blev ham nu vanskeligt nok at få Chefen til at forstå disse, og at både det ene og det andet, som havde vakt Forbitrelsen, kun skyldtes de to så påfaldende Misforståelser. Han opnåede det dog omsider, og ved sin rolige og faste Optræden lykkedes det ham at få Ordren til den fordoblede Indkvartering kaldt tilbage. Men fra nu af kom et stort østrigsk Flag til at vaje op over Byen.

I Forbindelse hermed kan her også nævnes et Par andre, ligeledes blot på Misforståelser grundede militære Opbrusninger, som fandt Sted hos senere indkvarterede østrigske Hærafdelinger. Den ene skrev sig fra de af Vejmændene på Chausseen udlagte Vejbukke, om hvilke man mente, at de var anbragte for at drille og genere de marcherende Soldater, og den anden angik en Ligkiste, som Byen skulde levere til en på Sygehuset bortdød Soldat. Da der den Gang hos os jo så godt som altid kun brugtes sorte Ligkister, blev da en sådan nu også leveret her. Men Østrigerne, som selv kun var vant til Ligkister med lys Farve, misforstod dette således, som om det hermed havde været tilsigtet at vise den afdøde en Ringeagt.

Vor Forventning om, at Våbenhvilen, der dertil var bleven forlænget med fjorten Dage, skulde have ført til en på tålelige Vilkår afsluttet Fred, blev desværre skuffet. Den 26. Juni begyndte jo Krigen igen, og ikke ret mange Dage efter måtte vi modtage det sørgelige Budskab om Erobringen af Als, og at dette var sket, uden at der var ydet noget ret' alvorligt Forsvar. I Ribe var vi jo nu nok i nogen Tid fri for Indkvartering; men hvad vilde denne Lettelse dog sige i Sammenligning med det Tryk, der nu kom til hvile på Sindet, og den Angst, vi nu måtte gå i for, hvad der dog vilde ske med vort stakkels Fædreland. Og dertil kom så også det, at vi kun sjældent kunde få pålidelige Efterretninger om, hvad der var foregået, eller om, hvordan Situationen egentlig var. Vor Postforbindelse var så godt som afbrudt; en prøjsisk Feltpostmester havde Posthuset inde, vi fik ikke danske Blade, og kun et åbent indleveret Brev, som først blev nøje gennemlæst, kunde der være Håb om at få afsendt med Posten. Min Hustru fik et Brev til en Svigerinde tilbagevist, da hun i Forbigående havde nævnet deri, at der var Soldater i Byen. Allerede inden Våbenhvilen indtrådte, var dog Feltpostmesteren afrejst. Men så skete det mærkelige, at Bibe blev i postal Henseende indkorporevet i Hertugdømmet Slesvig, formodentlig i Forventning om, at også denne vor gamle danske By skulde ved Fredsslutningen i alle Henseender komme til at dele Skæbne med dette. Jeg har nu liggende for mig to Breve fra mit Hjem til København, hvortil de var komne over Lybæk. Det ene er på Postkontoret stemplet »Ripen Vs 64«; men derpå er der intet Frimærke. Derimod har det andet ikke blot Poststemplet »Ripen 1/8 64«, men også et dermed annulleret grønt Frimærke, hvorpå læses »Herzogth. Schlesw.« og »1½ Schilling«. Da der her med »Schilling« menes den den Gang kurserende »Lybske Skilling« = $3\frac{1}{5}$ Skilling dansk, vil det ses, at det altså er vor sædvanlige, indtil da også for Hertugdømmerne gældende Brevporto - 4 Skilling -, der her er bleven bibeholdt uforandret.

Jeg ved ikke nøje, hvor længe Ribe Posthus på denne Måde vedblev at være underlagt Slesvig, da jeg derefter ikke har nogen Konvolut for et fra Ribe afsendt Brev før fra den 27. September. Men dette er frigjort med et almindeligt dansk Frimærke. Også har Poststemplet nu Navnet »Ribe« i dets danske Form. Ikke desto mindre blev Postkontoret den Gang endnu bestyret af en tysk Postmester. Thi i Modsætning til Forholdene under den foran omtalte første Våbenhvile forbeholdt

Fjenden sig jo ikke blot under den fra 20. Juli igen indtrådte Våbenhvile men også under den d. 2. August afsluttede Våbenstilstand selv at forestå Jyllands Forvaltning. Som Følge deraf var det først ved Midten af Oktober, at den tyske Postmester forlod Ribe. Det blev imidlertid da bebudet, at han måtte ventes tilbage igen, såfremt Freden ikke var bleven sluttet inden den 1. November. Dog det blev den jo som bekendt den 30. Oktober.

En af Våbenstilstandens hårde Betingelser var jo også den, at Kvarterer og Forplejning skulde leveres Fjenden gratis. Og Fordringerne i denne Henseende skærpedes derefter end yderligere af den prøjsiske Overgeneral. Formodentlig hørle også dette sammen med de andre trykkende Forholdsregler, som Bismarck pålagde denne at bringe i Anvendelse overfor Jyderne for derigennem at nøde vor Regering til at opgive yderligere Forsøg på at opnå lempeligere Vilkår og til ikke at opsætte at få Freden sluttet. Også i Ribe blev hine skærpede Bestemmelser om Indkvarteringen bekendtgjorte ved Trommeslag. Men til de østrigske Officerers Ros må det siges, at de ikke gjorde Forsøg på at gennemføre dem.

Om også Indkvarteringsbyrden her Vester ude jo i det hele langt fra blev så knugende som i Egnene nærmere ved Krigsskuepladsen, kunde den dog i mange Tilfælde komme til at føles som et hårdt Tryk. Således måtte den bl. a. blive følt af en yngre Embedsfamilie med en ret ringe Gage, hvilken allerede før Krigens Udbrud ved Omstændighedernes Magt var kommen til at befinde sig i en alvorlig trykket økonomisk Stilling. Foruden et Par Pensionærer var der allerede fem Børn i Hjemmet, inden der under den første Våbenhvile indfandt sig to små Tvillinger. Husmoderen vedblev længe at være afkræftet; et Barn var bestandigt sygt, et andet meget skrantende. Så dårligt, som der var Råd dertil, blev det derfor nødvendigt fra Maj til Oktober, at betale for Indkvarteringen ude af Huset. Men da ved Begyndelsen af sidstnævnte Måned de indkvarteredes Antal blev større - for hin Familie nu i Regelen 3 à 5 Mand i Steden for hidtil 2 - og da der heller ikke mere kunde erholdes Kvarterer for 24 Sk. daglig pr. Mand, var Udgifterne dertil heller ikke mere til at overkomme. Familien måtte da så fra nu af have også Soldaterne med i sin egen lille Bolig, og den trætte Husmoder fik så foruden alle sine egne også disse at sørge for med Bispising m.m.

De her indkvarterede Soldater opførte sig i det hele godt. Kun én

Gang var der noget alvorligt i Vejen. En Søndag Aften havde vore tre Mand Besøg af seks Kammerater. De drak og var vist alle berusede. Helt ud på Natten sang og støjede de på en meget uhyggelig Måde. Men da jeg næste Dag talte dem alvorligt til, bad de meget kønt om Forladelse både hos mig og hos min Hustru, hvem de forklarede, at det havde været »Geburtstag«, og tillige lovede, at de nu aldrig mere skulde »drikke sig en Rus« hos os. Hver Gang de derefter med deres Naturalforplejning fik Vin udleveret, kom de stadig på barnlig hengiven og tillidsfuld Måde til min Kone - »Mutter, Mutter!« kaldte de -, for at hun skulde have noget deraf. De havde vist også fået Øje for, at hendes Kræfter nok kunde trænge til at styrkes.

Et dybt Indtryk gjorde det på mig, da en Aften en hos os indkvarteret Underofficer kom til mig i stærk Sindsbevægelse, fordi han trængte til at udtale sig om en Sorg, der tyngede på ham. Næste Morgen skulde Bataillonnen stille for at marchere ud på en Mark ude bag ved Vejmøllen og der fuldbyrde en Dødsdom over en Kammerat og Ven af ham. Medens de havde ligget i Kvarter i Kolding, havde denne i Hidsighed forgrebet sig på og sammen med en anden pryglet en Løjtnant, der havde irriteret dem. Jeg blev så betaget af Samtalen, jeg havde med ham den Aften, og af den, jeg atter havde den næste, da han kom for at fortælle mig om, hvad der senere var sket, at jeg længe led under Indtrykket deraf. Da de kom ud på Pladsen, var der gravet en Grav der. Den dømt blev stillet umiddelbart foran den, således at hans Legeme, når Skuddene faldt, kunde styrte baglængs ned i den. Dommen blev oplæst, og de, der skulde skyde, havde Geværerne lagte an, da en Officer trådte frem og råbte »Pardon! i Kejsersens Navn!« Han tilføjede så tillige, at denne Benådning var tilstået Forbryderen på Grund af hans udviste Tapperhed og i øvrigt rosværdige Opførsel. Men fri for en hård Straf blev han dog ingenlunde. Dog, jeg vil skåne Læseren og mig selv for her at gentage det forfærdelige, min daværende Husfælle, selv stærkt rystet, fortalte mig derom.

Ifølge mine Optegnelser blev Ribe Domkirke i Efteråret 1864 fire Gange benyttet til katolsk Gudstjeneste for de fjendtlige Tropper. Første Gang var den 18. August, den østrigske Kejsers Fødselsdag. Jeg ved ikke af, at der var andre Danske til Stede i Kirken end jeg selv. Da jeg havde erfaret, at Højtideligheden der skulde finde Sted om Formiddagen Kl. 9½«, gik jeg i god Tid om Morgenen derhen og opholdt mig

Østrigere i Ribe 1864. Af 11te Jægerbataillon (Bøhmere).

skjult oppe på det søndre Triforiegalleri, der den Gang var mindre let tilgængeligt end nu. Det var - for mig at skønne - blot en almindelig katolsk Højmesse gudstjeneste, jeg der blev Vidne til. Selvfølgelig var der anbragt et lille portabelt Relikviealter oven på Domkirkens daværende Alter, foran hvilket Præsten stod. Kordrengens Funktion udførtes af en voksen til Militæret hørende Person i en ensfarvet mørkeblå Uniform. Til Stede nede i Kirken var ellers kun Officererne af den da i Byen indkvarterede Ilte Jægerbataillon (Bøhmere). De opholdt sig alle stående i Hovedskibets Midtgang, medens alle de menige derimod stod opmarcherede tinder Gevær uden for Domkirken.

Søndagen den 16. Oktober var der om Morgenen i Kirken Messe med Prædiken, og Onsdagen den 2. November fejredes derinde Alle-Sjælesfest, denne Gang særligt tillige som en Mindefest for de i denne Krig faldne Østrigere. Endelig var der den 6. November Stille-Messe uden Kirkeparade.

Ikke få af de østrigske Officerer interesserede sig meget levende for Domkirkens Bygning. Flere af dem kom derfor under begge Våbenstilstandene til mig, dels inde i Kirken, dels uden for den, for at få Oplysning om et og andet den vedkommende En af dem vilde også gerne have mig fofmået til at være ham behjælpelig, med at få Kirkens

gamle Altertavle fra Slutningen af 16. Århundrede til Købs. Denne var den Gang endnu ikke splittet ad, men befandt sig anbragt samlet på den søndre Væg i det underste Kapel under det store Tårn. - Særligt for at få nogle Oplysninger om dette Tårns ældre Historie kom den bl. a. fra de Forhandlinger, der gik forud for Kaptajn-Løjtnant O. Hammers Overgivelse, bekendte Generalstabs-Kaptajn Wieser til mig. Der var dog kun én af de østrigske Officerer, med hvem jeg havde mere end en enkelt kort Samtale. Denne ene var Achilles v. Gröllner, Chef for det 14de Linieregiments første Bataillon. Han var en alvorfuld og kundskabsrig Mand med stor videnskabelig Interesse. Under sit Ophold i Jylland havde han lært sig Dansk, så at han ikke blot læste det med Lethed, men også ret godt kunde tale det. Han kom til mig en Dag i Oktober uden for Domkirken, først med en høflig Undskyldning for, at han tiltalte mig, og derefter med en Hilsen til mig fra Kirken i Viuf imellem Kolding og Vejle. Om denne Kirke havde jeg nemlig et Par År tidligere skrevet en Artikel i »Illustreret Tidende«, og da han var kommen til at læse den, havde den interesseret ham så meget, at han ikke havde opsat, så snart han kunde, at tage hen for selv at se dette gamle Mindesmærke. Selv var han, fortalte han mig, født i en By, under hvis Domkirke der var en Krypt med ikke mindre end 100 Marmorsøjler. Det fornøjede ham kendeligt, at jeg dertil straks kunde svare, at så var han sikkert fra Gurk i Kärnthen. Vi talte så noget om Domkirken der, men mere om vor egen i Ribe, og det endte med, at han bad mig om Tilladelse til at måtte komme til mig en Aftenstund i mit Arbejdsværelse for at blive bekendt med nogle Tegninger og litterære Værker, som jeg havde omtalt. Ved dette Besøg lånte han også en Bog med hjem i sit Kvarter hos Stiftamtmanden. - Nogle Dage efter fik hans Bataillon Marchordre for næste Morgen. Aftenen forinden kom han til mit Hjem for at bringe mig den. Da jeg ikke var hjemme, gik han ind i Dagligstuen, hvor han traf min Hustru siddende ved den tændte Lampe på Bordet, omgiven af Børneflokken og med en lille Pige på Skødet. Da min Kone ikke kendte den indtrædende Officer, blev hun først bange for, at han kom for at påtale noget med Hensyn til vor Indkvartering. Men ved det milde Udtryk i hans Ansigt og derved, at hun til sin store Forundring hørte sig tiltalt af ham på Dansk, måtte hun hurtigt beroliges. Det var også kendeligt, at det lille Indblik, denne fremmede Krieger her kom til at gøre i et stille Hjemms Fred, gjorde stærkt Indtryk på ham, og formo-

dentlig har det hos ham fremkaldt Minder, der var ham dyrebare. Thi idet han sagde min Hustru Farvel, bøjede han sig ned og kyssede den lille Pige på Hånden.

Dog dette var ikke det eneste ved v. Gröllners Optræden, der måtte vække min Hustrus Interesse og Forundring. Idet han bad hende hilse og takke mig, fremtog han en stor Pung, som han åbnede, og deraf udtog han og lagde på Bordet to Nævefulde Tobak, idet han tillige bad hende sige mig, at han efterlod mig denne »kejserslig-kongelige Tobak« - i Østrig er Tobakken jo et Regeringsmonopol — som et lille Minde-tegn. - Af Stiftamtmand Nielsen hørte jeg et Par Dage efter, at også han samme Aften havde på samme Måde fået en ganske tilvarende Gave af v. Gröllner, kun med den Forskel, at hos ham var der blevet hentet en Tallerken til at lægge Tobakken på. -

Det var først, efter at Fredslutningen var bleven ratificeret — vistnok den 12. November —, at Udtrykningen af Østrigerne tog Fart. Snart derefter havde vi i Ribe i Løbet af en Ugestid en stadig Gennemmarch af Tropper og, oftest en stor Indkvartering Natten over. De sidste, vi havde, var det 35te Linie-Infanteri-Regiment, der afmarcherede om Morgenen den 22. November. For at have den Tilfredsstillelse at se disse vore »sidste Fjender« drage bort, var mange af Byens Beboere nede i Gravsgade foran og i Nærheden af vort Hus, hvor de fremfor noget andet Sted kunde have det bedste Overblik over de bortdragende. Den lange Skare af Krigsfolk, efterfulgt af mange Vogne og allerbagest af en stor Drift Kreaturer som »Mad med på Vejen«, fyldte hele Tøndervejen, så langt Øjet kunde række. En gammel Kone, som så det, blev så betaget ved dette Syn, at hun måtte udbryde på sin Jydsk: »Ja, nær de wa saa manne, saa ka a da wal faasto, te æ Dansker ett ku sto sæj«.

Ja så havde vi da fået Fred, - en Fred på sørgelige Vilkår efter en sørgelig Krig! Men for ingen By i Kongeriget blev dog Fredsvilkårene så skæbnsvangre som for Ribe, der mistede den allerstørste Del af sit Opland. Et lille Bidrag til yderligere Oplysning om den så ofte fremhævede store Forskel på den gamle Stads økonomiske Stilling før og efter 1864, kan der være Anledning til her endnu at meddele. I Tiden ved 1855-56 var Forholdene i Ribe stærkt opadgående, og der var bleven en sådan Mangel på Beboelseslejligheder, at jeg, da den Bolig,

hvori jeg med min Familie hidtil havde boet til Leje, blev mig opsagt, ligefrem nødtes til, ganske uformuende som jeg selv var, at købe det foran titnævnte lille Hus i Gravsgade, der da var under Opførelse. Det var blevet mig meget dyrt; men da tilmed mere end én havde bedet mig om, så snart jeg fik Nys om at blive befordret bort fra Ribe, at lade ham det vide, for at vi da kunde handle om det, havde jeg før 1864 god Udsigt til at kunne få det solgt med et ikke altfor stort Tab. Anderledes blev det derimod efter Krigen. Da jeg i 1869 forlod Byen, var der slet ingen Mulighed for at få Ejendommen solgt; ja vanskeligt var det endogså at få den lejet ud, selv på yderst billige Vilkår. Et halvt År måtte jeg således lade en Familie bebo den aldeles uden Lejeafgift, for at den ikke skulde stå helt tom. Først i 1876 lykkedes det mig at få den solgt, og det på de Vilkår, at jeg, skønt jeg i en lang Årrække årlig havde afbetalt 50 Rdl. på den, nu måtte udbetale til Køberen 1200 Kr., for at han sammen med Ejendommen skulde overtage den derpå hvilende Gæld.

